

CSICSAY ALAJOS

VIRÁGOK VETÉLKEDŐJE

A 2020-as év vadvirágainak vetélkedője 2019. december 10-én fejeződött be, vagyis addig lehetett leadni a szavazatokat három jelöltre. A 2020-as év vadvirága címért a báránypirosító, a kövér daravirág és a nemes májvirág szállt harcba. Sajnos a választásban még háromezren sem vettek részt, amiből több dologra következtethetünk: az emberek közömbösen viszonyulnak a vadvirágokhoz, mert bizonyára nem ismerik őket kellően, ami nem csoda, hiszen a vadvirágok élőhelye kissé szűk, és ráadásul ezek a virágok aprók, nem feltűnőek, bokrába nem köthetők, másrészt rövid ideig virítanak csak. Mondatom utolsó mellékmondata nem mellékes, mert ha bár kicsik is a vadvirágok, ennek ellenére szépek. A számítógép képernyőjén is lehet bennük gyönyörködni, hátha még a természetet járva a látókörünkbe kerülve megakad rajtuk a tekintetünk, és alaposabban megismerjük őket. Előre felhívom a barangolást kedvelők figyelmét, ha füves, gyomos, máskor meg mészköves, száraz helyeken bóklásznak, néha nézzenek a lábuk alá, nehogy letapossanak mindent, mert ahol járkálnak, védett élőlények is előfordulhatnak, mint amilyenek a szóban forgó virágocskák is. Például

a báránypirosítónak és a májvirágnak az eszmei értéke 5 000 Ft, a daravirág pedig még egyszer annyi. Hogy nálunk hány euróval bírságnának meg azokat, akik valami oknál fogva tönkreteszik őket, nem tudom, de bizonyára a környezetvédő hivatalokban tudnák tájékoztatni az érdeklődőket. Ezt nem ok nélkül jelzem, mert kettőt a felsorolt vadvirágok közül hatóanyagaik miatt gyűjteni szokták.

Kezdjük eme növények bemutatását a győztesrel. A 2020-as év vadvirágának 1 565 vokssal a nemes májvirágot választották, aminek a latin neve *Hepatica nobilis*. Pártpolitikai párhuzamot vonva a maga 54 százalékalával ez egyszerű szavazattöbbséget jelent, ami csak arra lenne elég, hogy kormányt alakíthasson a vadvirágok államában. Persze, csak ha lenne ilyen. Lám, ez az igazi demokrácia. No, de félre a tréfával! Nézzük meg inkább azt, hogy miféle növény ez a nemes májvirág. Még szerencse, hogy ismerjük a latin nevét is, mert a magyar tájanként változik. A májvirágon kívül mondják őt májfünek, májkörcsinnnek, májgögyének, májgyógyítónak; farkasibolyának, kékilonkának, mogyoróaljnak, ökörszemnek (mint az egyik madárfajt), szívfünek, háromkaréjú májvirág-

nak, szőröskének és ki tudja, még mi minden másnak, ám hamar tegyem hozzá, az összes felsorolt népi megnevezés igen találó. A májra utaló neve a latin *Hepatica* is az. Ez a név szintén azt jelzi, hogy a népi gyógyászatban a teáját máj- és vesebántalmak kúrálására használták, csakhogy, mint a legtöbb boglárkaféle, ez is egy kevés protoanemonint tartalmaz, ezért enyhén mérgező. No, meg glikozidokat és szaponinokat is tárol, de ezeknek a részletesebb ismertetését hagyjuk inkább a vegyészetre. Hogy miért nemes, azaz *nobilis*? (Megint belém bújt a kisördög), talán azért, mert a legtöbb boglárkafélének (*Ranunculaceae*) sárga a virága, övé viszont kék, ráadásul „gögye” is, ami tájnyelvünkben gögőst jelent, tehát többszörösen kiváltságos – innen az ibolyára utaló neve. De amúgy színe lehet fehér vagy ritkábban rózsaszín is, attól függően, mennyi fényt kap, mert a lomerdőknek ez az egyik aljnövénye (lásd mogyoróalj). Egyes vélemények szerint a májra utaló neve nem annyira a gyógyító hatására céloz, mint inkább a leveleinek a májlebenszövetekre emlékeztető alakjára. Érdekessége az is, hogy a töllevei az elvirágzást követően fejlődnek ki. Továbbá még az is érdekes, hogy elterje-

désében a hangyáknak van meghatározó szerepük, mert ők hordják szét a magvait. Hogy a népi nevei között miért szerepel a szőröske? Mert ha alaposabban szemügyre vesszük, tőkocsányán apró szőrök láthatók. Lám, mit nem figyeltek meg a régi emberek!

29 százalékos szavazati aránnyal a második helyre került a kövér daravirág (*Draba lasiocarpa*). Ha nem lapozgattam volna tanítókoromban annyit a Jávorka–Csapody-féle *Erdőmező virágai* (alcíme: *A magyar flóra színes kis atlasza*) útmutatót, bizisten, nem akadtam volna a nyomára. Igaz, ma már ott virít a számítógép képernyőjén, de nekem gyanús volt, mivel a „Haraszty”-ban, magyarul, ilyen nevű növény nincs. A kis növényatlászba viszont három daravirágfajt is belerajzolt a zseniális Csapody Vera: a tavaszi, a sziklai és a kárpáti daravirágot. Az egész képes növényhatározót 1980-ban szlovák nyelvre fordította Aladár Hlaváček. Mindkét növénykalauz nagy segítségemre szolgált, amikor a kétnyelvű szakkifejezéseket tanítottam az 1980–90-es években. Pláne nyaranta, amikor tanulóinkkal gyerektáborokba mentünk a szlovákiai hegyek közé. Ott élőben megfigyelhettük a nálunk, délen nem nyíló vadvirágokat is. Persze a daravirágokat meg a 2020-as év vadvirágának mindhárom jelöltjét hiába kerestük volna,

mert mindegyik tavasszal virágzik. A kövér daravirágot azért sem találtuk volna meg, mert az atlaszunkban a *Draba lasiocarpa* magyar neve sziklai daravirág volt. Mindezt a gyerekeknek nem fontos tudniuk, legfeljebb azok figyelhetnek fel az ilyesfajta kacifántos okfejtésekre, akiket a virágokon kívül vagy éppen velük összefüggésben sok minden más érdekel. A tanítónak viszont az a legfontosabb dolga, hogy a furcsának tűnő dolgokat is alkalomadtán szóba hozza, mert nem tudhatja, kinek az agyában vernek gyökeret az ilyen haszontalanságok, és mikor élednek újjá az emlékezetében.

Régi rendszerezés szerint a daravirágokat a keresztesvirágúak (*Cruciferae*) rendjébe sorolták be, ma viszont e rend latin neve a *Brassicales*, a családé, amelybe tartoznak, *Brassicaceae*. Valamikor a gyerekeknek nagyon tetszett a fejes káposzta latin neve (*Brassica napus*), annak ellenére, hogy nem volt tananyag, egy-egy latin kifejezést néha elsütöttem. A pásztortáska latin neve, a *Capsella bursa-pastoris* is sokaknak tetszett, és különösen a terméséé, a becőke. Hadd tegyem hozzá, hogy minden káposztaféle termésé becő.

A harmadik növényünk, a báránypirosító (*Alkanna tinctoria*) csupán 17% szavazatot kapott. Talán azért ilyen keveset (az összes választó közül még ötvenen sem voksoltak rá), mert

ugyan igaz, hogy „családtagjai” közül ő a legismertebb Magyarországon, vagyis a homoki báránypirosító, ami leginkább a Duna-Tisza közötti mész homokokon nő, itt-ott a Nyírségben és a Gödöllő környéki dombokon is megtalálható, de vajon kik mennek el e helyekre egy aprócska vadvirágot keresgélni... Meg kell vallanom, én is csak szakkönyvekben találkoztam vele. Egyébként mediterrán növény, mégis több magyar népi neve ismert. A virága kék, a gyökere viszont piros festékanyagot, *alkanint* tartalmaz, amelyet állítólag a juhok megjelölésére, ma inkább kozmetikumok, likőrök, hajdanán cukorkák készítésénél, ajakfestékek, azaz rúzsok előállításánál használták. Csak mellékesen jegyzem meg, a három „virágjelölt” közül kettőnek a szirmai kékek, a 2020-as év színe is a klasszikus kék, de kétlem, hogy ennek meghatározó szerepe lett volna a jelölésben.

Ami biológiai szempontból érdekelhet bennünket, a borágófélék, régebben az érdeslevelűek (*Boraginaceae*) családjába tartozott, ahová a fekete nádalytő, a kígyószisz, a nefelejcsék stb. is sorolható. Ez utóbbiakat viszont már mifelénk is sokan ismerik. Mármost azok, akik a vadvirágokat szeretik.

